

Sarpsborg
kommune

Språkveiler *for barnehage*

Innhold

Formål og forankring	3
1. Språkstøtte på systemnivå – for alle barn	5
Hyppige samtaler	5
Åpne spørsmål	6
Repeter og utvid	7
Selv- og parallellsnakk	8
Rikt og nyansert språk	9
Visuell støtte	10
Høytlesing	12
Tiltaksplakater	13
2. Språkstøtte på individnivå – for noen barn	14
Tiltakskjedemodell	14
3. Flerspråklige barn	18
Bakgrunn	18
Flerspråklig utvikling	18
Morsmålsutvikling i barnehagen	20
Språkstøtte i CLASS	20
Praktiske tiltak	21
Synliggjøring av ulike språk	22
Språkportrett	23
Familien som ressurs	24
Språk i lek	25
Sanger på ulike språk	26
Tall på ulike språk	27
Bøker på ulike språk	28
Foreslåtte ressurser:	30
4. Samarbeidsparter	32
Foreldre	32
Helsestasjon	32
Overgang mellom barnehage, skole og SFO	33
Referanser og lenker	36

Vedlegg:

Dimensjonsplakater om språkstøtte fra RBUP

Tiltaksplakater:

- Språkstøtte ved boklesing
- Språkstøtte ved måltid
- Språkstøtte i garderoben
- Språkstøtte ved bleieskift
- Språkstøtte i konstruksjonslek
- Språkstøtte i butikklek
- Språkstøtte i sandkassa

Mal for plakat

Oversikt over kartleggingsverktøy Mål og tiltaksplan

Formål og forankring

Språk er grunnmuren for barns læring, mestring og mulighet til å delta i fellesskapet. I barnehagen utvikles språk gjennom lek, samspill og nysgjerrig utforsking, og danner grunnlaget for hvordan barn forstår verden og uttrykker seg selv. Et rikt og inkluderende språkmiljø gir alle barn mulighet til å bli hørt, forstått og anerkjent. Gjennom tidlig og bevisst arbeid med språk legger barnehagen et viktig fundament for videre læring, relasjonsbygging og deltakelse – både i skole og i samfunnet ellers. Denne språkveilederen skal støtte barnehagens ansatte i å skape gode språkarenaer, der alle barn får utvikle sitt språk og oppleve mestring hver dag.

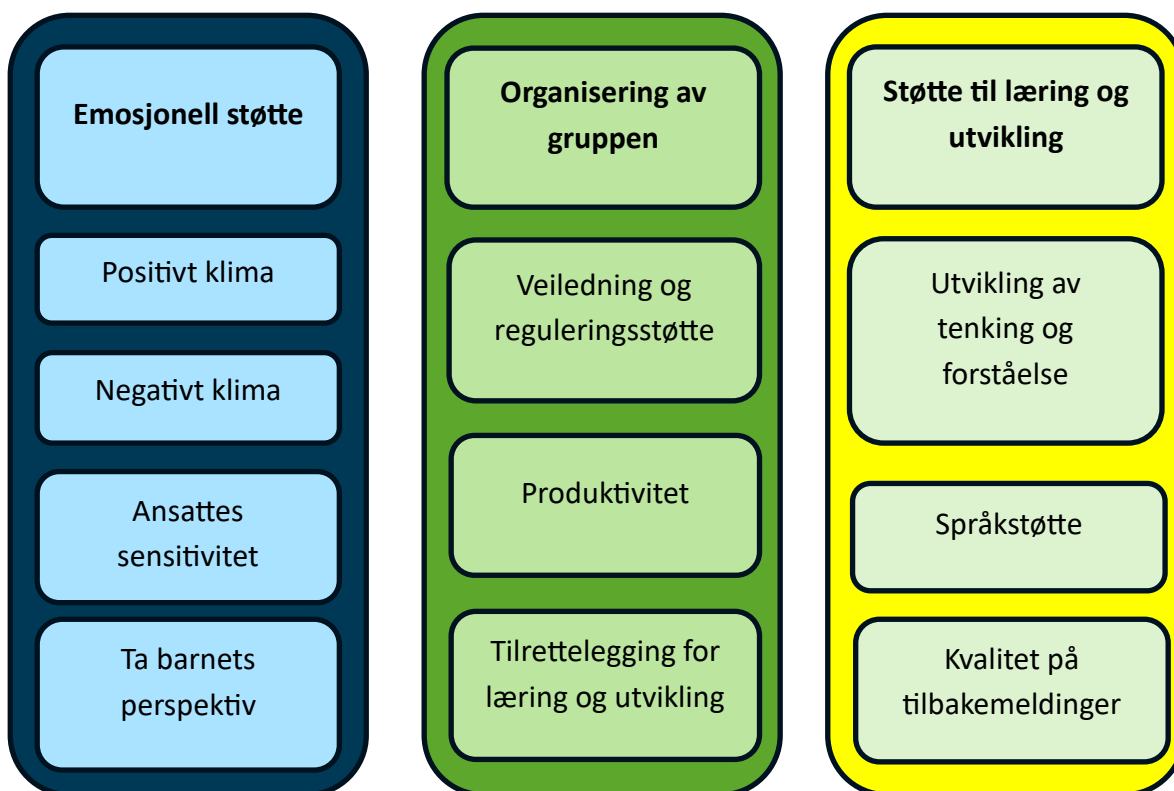
Sarpsborg kommune har et tydelig fokus på tidlig innsats i barnehagen. Denne språkveilederen skal bidra til kvalitet og systematikk i barnehagenes språkarbeid, slik at alle barn får gode forutsetninger for språkutvikling, deltakelse og læring.

Veilederen er utviklet med utgangspunkt i nasjonale føringer og forskningsbasert kunnskap, og bygger på materiale og erfaringer fra flere kommuner (Nordre Follo, Bærum, Fredrikstad). Innholdet er tilpasset Sarpsborg kommunes satsing og lokale kontekst.

Tiltakskjedemodellen og mal for arbeid i tiltakskjeden finnes i Word-format på kvalitetssystemet for ansatte, og Sarpsborg.com ressurser for ansatte i private barnehager.

Høsten 2024 startet Sarpsborg kommune kvalitetsløftet «SAMMEN OM – trygghet, tillit, lek og læring». Dette er et felles kvalitetsarbeid som omfatter kommunale og private barnehager, PPT og Team tilrettelegging. Målet er høykvalitetsbarnehager med gode lærings- og utviklingsmiljøer for alle barn. Den teoretiske grunnmuren i «SAMMEN OM» er CLASS – Classroom Assessment Scoring System. CLASS er et forskningsbasert observasjonsverktøy som beskriver kvaliteten i samspillet mellom barn og voksne. Ett av kjerneområdene i CLASS er språkstøtte. Denne veilederen er tett knyttet til denne kvalitetsdimensjonen, men er også relevant for barnehager som ikke bruker CLASS.

Veilederen for språkarbeid knytter vi tett sammen med kvalitetsdimensjonen språkstøtte. Ved CLASS-observasjon benyttes en versjon for barn i alderen 1-3 år; Toddler, og en versjon for barn i alderen 3-6 år; Pre-K. Dimensjonen språkstøtte er relativt lik uavhengig av alder, og er derfor slått sammen i denne standarden.

Rammeplan for barnehager (2017) understreker at alle barn skal få god språkstimulering gjennom hele barnehagehverdagen, og at barnehagen skal legge til rette for aktiviteter som fremmer kommunikasjon og helhetlig språkutvikling. Språkveilederen støtter opp under disse føringene.

I Sarpsborg kommune har alle barnehager minst én språkveileder med særlig ansvar for å følge opp og styrke språkarbeidet i barnehagen.

1. Språkstøtte på systemnivå – for alle barn

Alle barn har behov for et rikt og inkluderende språkmiljø i barnehagen. Språkstøtte på systemnivå handler om hvordan barnehagen som helhet legger til rette for barns språkutvikling gjennom organisering, holdninger og daglig praksis.

Barn utvikler språk gjennom aktiv deltakelse i meningsfulle sammenhenger. De lærer språk når de får bruke det i lek, i rutiner og i samspill med engasjerte voksne som er gode språkmodeller. God språkstøtte forutsetter at de ansatte tar initiativ til dialog, setter ord på det som skjer, lytter aktivt til barna og følger opp barnas uttrykk.

Språk er grunnleggende for barns sosiale utvikling, følelsesregulering, lek og læring. Det er også avgjørende for senere skolegang og livsmestring. Barnehagens rolle er særlig viktig for barn som får begrenset språkstimulering hjemme.

Etter CLASS-observasjoner får personalet tilbakemeldinger på kvaliteten i språkmiljøet. Dersom barnehagen ønsker en mer omfattende kartlegging av språkmiljøet, kan dette suppleres med verktøy fra Utdanningsdirektoratet.

Språkstøttedimensjonen i CLASS består av fem kjerneområder:

Språkstøtte				
Hyppe samtaler	Åpne spørsmål	Repetere og utvid	Selv- og parallellsnakk	Rikt og nyansert språk

Hyppe samtaler

Hyppe samtaler innebærer at personalet jevnlig er i dialog med barna gjennom hele dagen. Samtalene skal være preget av turtaking, gjensidighet og interesse for barnets perspektiv.

Personalet må lytte aktivt, gi barna tid til å svare og tilpasse egne ytringer til det barnet sier eller gjør. Å snakke rolig, ta pauser og følge barnets tempo bidrar til at barnet får reelle muligheter til å delta.

Samtaler kan oppstå spontant i lek og rutiner, men kan også planlegges. Dialog kan foregå med enkeltbarn, i små grupper eller i større fellesskap. Måltider, garderobesituasjoner og lek gir gode muligheter for språklig samspill.

Personalet har ansvar for å:

- sette i gang samtaler
- delta aktivt i samtaler
- forlenge samtaler ved hjelp av oppfølgingsspørsmål

For de yngste barna og barn med lite verbalspråk må personalet ta et særlig ansvar for å holde samtalen i gang. Visuell støtte som bilder, konkreter eller tegn kan være til hjelp. Når barn får mulighet til å bruke språket sitt aktivt hver dag, styrkes deres språkferdigheter.

EKSEMPEL: HYPPIGE SAMTALER

I dukkekroken.
Barn: Babyen gråter!
Voksen: Oi!
Barn: Vondt i magen....
Voksen: Oi! Hva heter babyen?
Barn: ...??

I dukkekroken
Barn: Babyen gråter!
Voksen: Oi, gråter babyen din?
Barn: Mm
Voksen: Hva tror du kan ha skjedd?
Barn: Vondt i magen!
Voksen: Det er ikke godt. Hvordan kan vi hjelpe babyen til å bli bedre?
Barn: Mat.
Voksen: Vi kan gi babyen mat. Tror du babyen er tørst eller sulten?
Barn: Mm. Baby vondt, sulten.
Voksen: Hva tror du vi skal gi babyen å spise?
B: Pizza!

Åpne spørsmål

Åpne spørsmål er spørsmål som ikke har ett fasitsvar, og som inviterer barnet til å bruke flere ord og egne tanker. Eksempler på åpne spørsmål er: Hva liker du å leke med? eller Hva tror du kommer til å skje nå?

Åpne spørsmål bidrar til lengre samtaler og gir barnet flere språklige og kognitive læringsmuligheter. Når personalet stiller åpne spørsmål, formidles nysgjerrighet og interesse, noe som kan motivere barnet til å delta videre.

Personalet bør være bevisst på å bruke åpne spørsmål som begynner med hva, hvordan, hvor og hvorfor. Ytringer som "fortell mer om ..." kan også invitere til utvidet respons.

Noen barn gir korte svar selv på åpne spørsmål. I slike tilfeller er det viktig å fortsette å invitere til dialog og gi barnet god tid til å forstå spørsmålet, tenke og formulere svar.

For yngre barn, flerspråklige barn med lite norskerfaring eller barn med begrenset verbalspråk kan lukkede spørsmål være mer hensiktsmessige i perioder. Spørsmålene bør likevel være inviterende og støttende.

EKSEMPEL: ÅPNE SPØRSMÅL

Barnet har akkurat kommet til barnehagen og har ikke rukket å begynne med lek enda.

Voksen: *Vil du leke med bilene?*

Barn: *Nei.*

Voksen: *Vil du leke med togbanen...?*

Barn: *Nei.*

Voksen: *Vil du leke i familiekroken?*

Barn: *Nei.*

Voksen: *Nei, du får tenke litt på hva du har lyst til å leke da...*

Barnet har akkurat kommet til barnehagen og har ikke rukket å begynne med lek enda.

Voksen: *Hva har du lyst til å leke med i dag?*

Barn: *Vet ikke...*

Voksen: *Hva lekte du i går?*

Barn: *Med biler. Puslespill... (tenker seg godt om for å huske). DOKTOR!*

Voksen: *OJ! Det var mye gøy. Er det noe av det du har lyst til å leke i dag?*

Barn: *Ja, jeg vil leke doktor og sykehus sammen med Mads i familiekroken!*

Repeter og utvid

Repetering og utvidelse innebærer at personalet gjentar barnets ytring og bygger videre på den. Dette kan gjøres ved å omformulere barnets utsagn til en fullstendig setning, tilføre nye ord eller gi mer informasjon.

For eksempel:

- Barn: «Støvler.»
- Voksen: «Ja, i dag regner det. Da må vi ha på støvler, så vi ikke blir våte.»

Ved å bekrefte barnets uttrykk og samtidig utvide språket, får barnet modeller for riktig uttale, setningsbygging og ordforråd. Noen ganger uttrykker barn seg nonverbalt eller med lyder som voksne ikke forstår fullt ut. Da er det viktigst å bekrefte barnets initiativ til kommunikasjon og bygge videre på det, uten å påpeke feil.

EKSEMPEL: REPETER OG UTVID

Barn: *Elpe...?* (ser på den voksne med et spørrende blikk)
Voksen: *Jeg kan hjelpe deg.*

Barn: *Elpe...?* (ser på den voksne med et spørrende blikk)
Voksen: *Trenger du hjelp?*
Barnet nikker.
Voksen: *Hva trenger du hjelp til...?*
Barn: *Opp i tleet.*
Voksen: *Jeg kan hjelpe deg opp i treet. Det er jammen høyt! Kom, så skal jeg vise deg hvordan du kan klatre opp.*

Selv- og parallellsnakk

Selvsnakk betyr at personalet setter ord på egne handlinger mens de skjer. Parallellsnakk betyr å sette ord på andres handlinger, for eksempel barnas handlinger, mens de skjer.

Det avgjørende er at språk og handling skjer samtidig. Dette gjør det lettere for barnet å knytte ord til handling og utvikle begreper.

Eksempler:

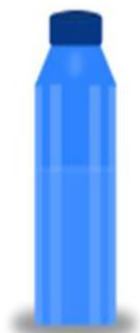
- «Nå skrur du på vannet.»
- «Jeg ser at du bygger et høyt tårn.»

Selv- og parallellsnakk er særlig viktig for små barn og for barn som er i ferd med å lære norsk.

EKSEMPEL: SELV- OG PARALLELLSNAKK

Voksen: *Jeg skal fylle flaska mi med vann.*

Voksen: *Jeg skrur på kaldt vann. Nå holder jeg fingeren under vannstrålen for å kjenne etter om vannet er ordentlig kaldt.*

...

Ja, nå er det kaldt! Jeg fyller flaska helt full med vann. Så skrur jeg på korken godt, så det ikke lekker vann ut.

Rikt og nyansert språk

Når personalet bruker et rikt og nyansert språk, gir det barna tilgang til et større og mer presist ordforråd. Dette innebærer å snakke i hele setninger, variere ordbruk og forklare nye begreper.

For eksempel:

- «Føll er barnet til hesten, på samme måte som lam er barnet til sauen.»

Å bruke ulike ord for samme fenomen, og å sammenligne begreper, hjelper barna til å se likheter og forskjeller. Dette styrker både begrepsforståelse og språklig presisjon.

For yngre barn kan bruk av bilder og konkrete støtte det muntlige språket og bidra til bedre forståelse.

EKSEMPEL: RIKT OG NYANSERT SPRÅK

Voksen: *Ryddetid! Nå er det mat.*

Voksen: *Nå er det tid for å avslutte leken. Alle må hjelpe til med å rydde. Duplo skal i den blå posen, og dyrene skal i boksene på hylla.*

Når vi har ryddet alle lekene på plass er det tid for å spise lunsj. Da er det blitt plass til både matbokser og flasker på bordet.

Noen som er sultne kanskje?

Visuell støtte

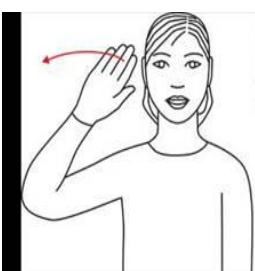
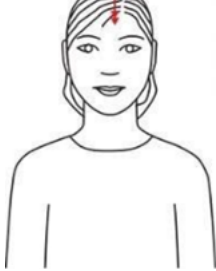
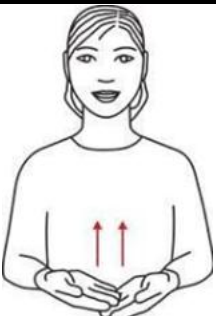
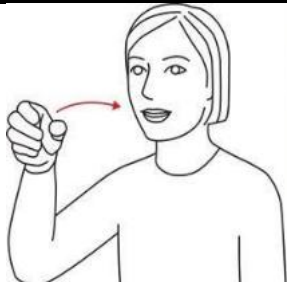
Visuell støtte er en viktig del av barns språkutvikling fordi den gjør kommunikasjon mer tilgjengelig og forståelig. Gjennom bilder, symboler, konkrete og kroppsspråk får barn flere innganger til å forstå og uttrykke seg, særlig i situasjoner der det muntlige språket alene ikke strekker til.

For mange barn bidrar visuell støtte til økt forutsigbarhet, trygghet og deltakelse i hverdagen. Det gir støtte til begrepslæring, styrker hukommelse og hjelper barn å knytte ord til mening. Visuell støtte er derfor et inkluderende verktøy som gagnar alle barn, og er spesielt viktig for barn som er i tidlig språkutvikling eller som trenger ekstra støtte for å utvikle språk og kommunikasjon.

ASK står for Alternativ og Supplerende Kommunikasjon, og er alt som hjelper en person til å kommunisere bedre når vanlig talespråk ikke blir tilstrekkelige. Eksempler på ASK er bruk av håndtegn, fotografier, bilder, symboler og konkrete. Kun noen få barn trenger alternative kommunikasjonsmåter som erstatter talen, mens mange barn kan ha glede av supplerende kommunikasjon i en periode.

Når barn har lite talespråk, forsinket eller utydelig tale kan tegnstøtte til norsk være et alternativ. Man kan komme ganske langt med kun noen få tegn, evt. naturlige tegn. Dette kan også være aktuelt på småbarnsavdelinger eller i barnegrupper der mange flerspråklige barn er i starten av norsklæringen.

Bruk av tegn kan understøtte språkmiljøet i barnehagen, og bidra til å styrke barns generelle språkutvikling.

		
HEI	HADET (VINKE)	JA(NIKKE), NEI (RISTE)
		
HJELPE	DRIKKE (TØRST)	SPISE (SULTEN)
		
RYDDE	FERDIG	GÅ PÅ DO/SKIFTE BLEIE

Tegninger fra Statped's Tegnbank <https://www.minetegn.no/Tegnbanken-2016/index.php#banken>
Informasjon fra UDIR: [Alternativ og supplerande kommunikasjon \(ASK\) | udir.no](https://www.udir.no/alternativ-og-supplerande-kommunikasjon-ask)

Høytlesing

Høytlesing i barnehagen er en viktig aktivitet for å styrke barns språk. Høytlesing stimulerer både for utviklingen av ord og begreper, kunnskap, refleksjon og gode opplevelser. Grunnlaget for den senere leseopplæringen legges i barnehagen. Vi vet at høytlesing kan bedre elevers lesing i skolen, inkludert ordforråd, leseforståelse, flyt og kunnskap om hvordan fortellinger er bygd opp. Høytlesning fremmer også evnen til å lytte, og barna møter nye ord og får dermed utviklet ordforrådet sitt. Høytlesingen skaper rom for et fellesskap hvor alle har den samme tilgangen til teksten, uavhengig av hjemmebakgrunn og tidligere erfaringer med lesing. Høytlesing kan også gi barna gode opplevelser og muligheter for å ta andres perspektiver og utvikle empati og sosial kompetanse. Forskning tyder i tillegg på at barns interesse for lesing henger sammen med hvor mye de blir lest for (Stangeland mfl. 2025). Noen barn opplever aldri å bli lest for hjemme. I tillegg vet vi at det generelt leses mindre av barn og unge idag enn tidligere. Barnehagene har dermed en unik mulighet for å skape en lesekultur for barna ved å legge til rette for høytlesing i hverdagen.

Barnas forståelse og ordforråd styrkes gjennom at den voksne stopper opp og kommenterer og/eller stiller spørsmål til barna om det som ses på bilder og/eller innholdet i boksen som blir lest. På denne måten økes oppmerksomheten betydelig, spesielt for de barna som ikke er vant med å snakke om det de får lest høyt. Legg spesielt merke til de barna som prøver å unngå situasjoner hvor det blir lest. Det kan skyldes at barnet simpelthen mangler erfaring med å bli lest for, eller at barnet er superaktivt og ikke har roen til å sitte stille og lytte i rett lang tid om gangen. Men det kan også skyldes at barnet har vansker med språket. Under alle omstendigheter bør barn som ikke vil høre høytlesing gi grunn til videre drøfting (Frost og Pøhler, 2025). De voksne som har med barnet å gjøre, må sette seg sammen og diskutere hvordan de kan vekke barnets interesse og nysgjerrighet. Hvordan er barnets begrepsforståelse? Kanskje må man ha kortere lesestunder eller velge bøker med flere bilder i til å starte med i høytlesingen.

Nasjonalt lesesenter ved Universitetet i Stavanger har laget en ressurs og veiledning for barnehagene om hvordan få til best mulig lesing i barnehagen. Hva bidrar til å bestemme hvordan, hvorfor, når og hvor det blir lest sammen med barna? Her kan man se fagfilmer og få konkrete råd til hvordan man etablerer et godt lese- og lekemiljø. [Få til best mulig lesing i barnehagen | Universitetet i Stavanger](#)

Tiltaksplakater

Vedlagte tiltaksplakater inneholder hverdagstips som skal hjelpe personalet i det daglige arbeidet med språkstøtte. Plakatene kan skrives ut og henges opp rundt omkring i barnehagen for å minne om hvordan språkstøtte kan flettes inn i hverdagsaktiviteter og lek.

Den første plakaten omhandler lesing av bøker for barn. Skandinavisk forskning viser at lesing og samtaler påvirker barns språkutvikling positivt ([Lesesenteret, Språkløyper](#)). Vi vet at barn som blir lest mye for i barnehagen, er godt rustet for senere lese- og skriveopplæring i skolen. Derfor er det viktig å lese for alle barn hver dag. Les gjerne samme bok flere ganger, **og bruk elementer fra dialogisk lesing**.

Noen av plakatene retter seg mot hverdagssituasjoner som måltid, garderobe og bleieskift. Ved å legge inn god språkstøtte i barnehagens faste rutiner blir dagen full av muligheter for språklæring.

Rutinesituasjoner er gylne øyeblikk for å skape et godt språkmiljø. Barna utvikler seg språklig når de deltar og involveres av personalet ([Skrivesenteret](#)).

Flere av plakatene handler om hvordan personalet kan bruke språkstøtte i barns lek. Leken har en egenverdi, men er også en av de viktigste læringsarenaene for barn, ikke minst når det gjelder språk. *Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling* (Rammeplan 2017:20).

Vedlagt i standarden ligger det en tom plakatmal. Barnehagene oppfordres til å lage egne plakater, som er aktuelle for det som rører seg akkurat nå i egen barnehage. Det kan være lek med dinosaurer, interesse for romskip, tur i skogen eller formingsaktiviteter.

2. Språkstøtte på individnivå – for noen barn

Alle barn skal møte et godt språkmiljø i barnehagen. Likevel er det noen barn som har behov for ekstra støtte utover det ordinære tilbudet.

Rammeplanen presiserer at personalet skal følge med på barnas språk og fange opp barn som er lite språklig aktive, har sen språkutvikling eller andre kommunikasjonsvansker.

Når det oppstår bekymring som ikke kan løses gjennom daglig praksis, skal tiltakskjedemodellen brukes.

Tiltakskjedemodell

Tiltakskjeden er utarbeidet som en tre-trinns-modell for et helhetlig og samordnet tiltaksapparat i Sarpsborg kommune. Tiltak skal iverksettes på lavest mulige nivå, før eventuell opptrapping.

Modellen styrker det systemiske arbeidet rundt og for barnet, og formaliserer ansvar om dokumentasjon av arbeidet som gjennomføres. Tiltakskjedemodellen skal følges når det oppstår bekymring rundt barnet, som ikke lar seg løse gjennom den løpende oppfølgingen i hverdagen. Det behøver ikke å være mistanke om behov for spesialpedagogisk hjelp eller annet.

Hensikten er å finne riktige tiltak tidlig, for å bidra til deltagelse og nytte av det pedagogiske tilbudet for den enkelte.

Modellen skal sikre barnehagens dokumentasjon av hva de har gjort i saken; tiltak som er igangsatt, gjennomført og evaluert, samt annet arbeid knyttet til barnet og foreldrene.

Kvaliteten på det ordinære pedagogiske tilbudet er relevant for om et barn har rett til spesialpedagogisk hjelp eller annen hjelp. Blant annet har bemanningstetthet, gruppedynamikk, de ansattes kompetanse, holdninger og handlinger, gruppeinndeling og mer praktiske metoder betydning for barnets deltagelse og utbytte av barnehagehverdagen. Det systemrettede arbeidet i barnehagen er derfor viktig.

Det er en skjønnsmessig vurdering om et barn har et tilfredsstillende utbytte av den ordinære pedagogikken.

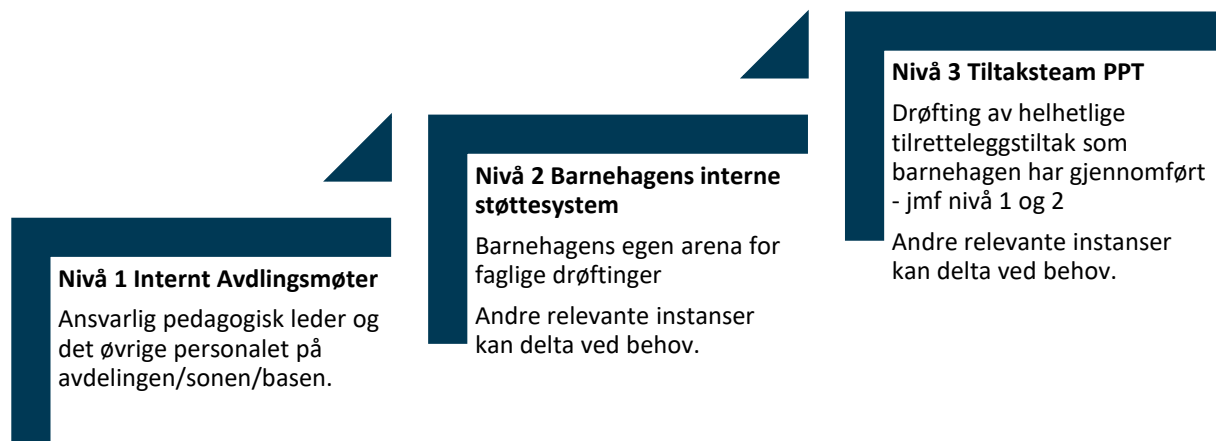
- Barnehagen må sørge for at det pedagogiske personalet vurderer om barnet kan få et tilfredsstillende utbytte ved å gjøre tilpasninger innenfor den ordinære barnehagehverdagen.
- Barnehagen skal så raskt som mulig sette inn egne tiltak som gjør at barnet får et tilfredsstillende utbytte.
- Barnehagen må sette i gang nødvendige undersøkelser for å finne ut om barnet kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp.
- Tiltak kan være rettet mot individ, gruppe eller hele avdelingen med fokus på systemet.

Styrer/pedagogisk leder vurderer behov for bistand fra andre relevante personer eller instanser.

Barnets beste er et grunnleggende prinsipp i arbeidet.

Tiltakskjedemodellen for Sarpsborg kommune er delt opp i tre nivåer:

Fremgangsmåte

Nivå 1: Avdelingsmøter

Deltagere: Avdelingspersonalet, (styrer/teamleder). Ved anledning/behov; spesialpedagog, miljøarbeider eller andre.

Prosess	Ansvar
Drøfte bekymring og avklare problemstilling	Pedagogisk leder
Involvere barnet/barna og foresatte om innhold og prosess. Vurdere hensynet til å måtte ha samtykke for drøftingene	Pedagogisk leder
Situasjonsbeskrivelse og kartlegging ved hjelp av ulike observasjoner /kartlegginger og verktøy	Pedagogisk leder
Drøfting av resultater av observasjoner/kartlegginger, vurdere og planlegge aktuelle tiltak	Pedagogisk leder
Gjennomføre tiltak	Avdelingspersonalet
Evaluerer tiltak etter avtalt tidsperiode. Justere/supplere tiltak ved behov	Pedagogisk leder
Dokumentere innhold i tiltakene - se vedlegg 1	Pedagogisk leder

Følgende må ligge til grunn ved vurderinger:

- Kan man ved å se på arbeidsmåter, organisering og bruk av hjelpemidler gjøre endringer innenfor eksisterende rammer som kan bidra til å hjelpe barnet?
- Er det forhold rundt barnet som forårsaker eller forsterker utfordringene?
- Har vanskene sammenheng med gruppedynamikken, med forholdet til andre barn eller med forholdet til voksne?
- Er det rutiner eller organisatoriske løsninger som bidrar til å forsterke problemene?

Nivå 2: Barnehagens interne støttesystem

Deltagere: Styrer/teamleder, pedagogisk leder, språkveileder, Cos-veileder, PPT kontakt, andre relevante for saken.

Legge frem problemstilling, observasjons- og kartleggingsresultater, igangsatte tiltak og evaluering	Pedagogisk leder
Drøfte problemstilling og vurdere videre arbeid med klar ansvarsfordeling Vurdere om barnet får tilfredsstillende utbytte gjennom arbeidet som er blitt gjort. • Barnets mestrings- og funksjonsnivå, læreforutsetninger og utviklingsmuligheter • De ansattes arbeidsmåter, vurderinger og læringsmiljøet • Hvordan det ordinære tilbudet er tilrettelagt • Annet Konklusjon etter drøfting og vurdering av videre arbeid: Mulige utfall: a. Justere tiltak, prøve ut nye tiltak og evaluere etter avtalt tidsperiode b. Henvise PPT for systemrette hjelp/veiledning eller sakkyndig vurdering c. Avtale kompetanseheving til personalet fra PPT d. Søke bistand fra andre relevante instanser e. Melde til samhandlingsteamet	Styrer
Involvere andre ansatte, barnet og foresatte etter drøftingen	Pedagogisk leder/styrer

Nivå 3 –Tiltaksteam barnehage (PPT)

Deltagere: PPT-kontakt, styrer, pedagogisk leder/andre fra personalet, andre. Foresatte inviteres inn.

Bruker riktig skjema: "Henvendelse og referatmal Tiltaksteam barnehage." Ligger på Kvalitetssystemet/Ressurser barnehage	Pedagogisk leder
Ved henvendelser på individ; legger ved dokumentasjonen på nivå 1 og 2 i tiltakskjeden. (Vedlegg 1 her)	Pedagogisk leder

Veien videre

På nivå 3 i tiltakskjedemodellen vurderes behov for videre henvisning eller innhenting av eksterne hjelpetjenester. Videre saksgang kan da være å henvise saken til tiltaksteam, eller sende henvisning til PPT dersom de ser at vanskene er av en art hvor sakkyndig vurdering er nødvendig.

3. Flerspråklige barn

Bakgrunn

I Sarpsborgbarnehagene er det mange flerspråklige barn. For disse barna er det særlig viktig å tilrettelegge for gode, språkstøttende miljøer. Flerspråklige barn er en mangfoldig gruppe og må møtes med utgangspunkt i sine individuelle behov. Det er også nødvendig å ta hensyn til kulturelle ulikheter. Rammeplanen sier:

Personalet skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse (2017, s. 24).

Flerspråklig utvikling

Det første språket, morsmålet – også kalt hjertespråket – er grunnleggende for all videre språklæring. Valvatne og Sandvik (2007) peker på tre sentrale begrunnelser for hvorfor det er viktig å arbeide med morsmålet i barnehagen. For det første trenger barnet morsmålet for å kunne kommunisere med familiemedlemmer. For det andre gir morsmålet barnet mulighet til å utvikle seg på et språklig nivå som samsvarer med alder og kognitiv utvikling. For det tredje gir morsmålet barnet et viktig grunnlag å bygge videre på når det skal lære et nytt språk.

Det er vanlig å skille mellom simultan og suksessiv flerspråklig utvikling. Simultan flerspråklig utvikling innebærer at barnet lærer to eller flere språk samtidig, mens suksessiv flerspråklig utvikling innebærer at barnet lærer andrespråket etter at førstespråket er etablert. Jo yngre barnet er når det lærer det andre språket, desto mer vil språkutviklingen ligne simultan språkutvikling. Forskning viser at en god språkutvikling på barnas morsmål er avgjørende både for utvikling av andrespråket og for barnas kognitive utvikling (Cummins, 1984; Engen & Kulbrandstad, 2004).

Forskning viser at det tar tid å lære et nytt språk. Utvikling av hverdagsspråk tar vanligvis 1–2 år, mens utvikling av et akademisk språk (skolespråk/dybdespråk) kan ta 5–8 år (Cummins, 1984). Det tar altså mellom fem og sju år før et andrespråk kan overta morsmålets rolle som barnets viktigste kognitive verktøy.

Det er naturlig for barn og voksne med flerspråklig bakgrunn å bruke hele sin samlede språkkompetanse. Dette kan innebære at man veksler mellom språkene, også innenfor én og samme setning. Dette kalles kodeveksling, og er en del av barnets flerspråklige kompetanse (Engen & Kulbrandstad, 2004). Noen flerspråklige barn kan også ha en periode der de foretrekker å bruke morsmålet fremfor det nye språket. Dette kalles den tause perioden. I denne fasen velger barnet å lytte og «samle språk» før det selv begynner å snakke. Den tause perioden varer som regel opptil et halvt år (Bråten, 2012).

Å lære seg språk handler om mer enn å kunne uttrykke egne tanker, opplevelser og ideer. Det å bli kjent med et nytt språk innebærer å tre inn i en ny kultur og med det – nye måter å tenke på. Ordene vi lærer bærer med seg noen normer, tradisjoner og en historie. Derfor bør personalet være klar over det

emosjonelle aspektet ved det å skulle lære å ta i bruk et nytt språk. Det å prøve og uttrykke seg i et ukjent språklandskap kan for mange barn kjennes som en risiko for å bli synlig som annerledes.

Ifølge rammeplanen skal personalet "møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse" og "sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet" uansett uttryksform og språklige ferdigheter. I barnehagen blir det derfor viktig å jobbe med å skape trygge arenaer for barna hvor alle kan delta i samspill med andre uavhengig av språklige ferdigheter. Personalet kan for eksempel organisere formingsaktiviteter i mindre grupper med barna. Formingsaktiviteten kan bli en arena der barna kan kommunisere gjennom å peke, vise og forklare det de er opptatt av ved hjelp av konkrete materiell og verktøy.

Refleksjonsspørsmål:

- *Er det barn i deres barnehage som er tause eller trekker seg unna på grunn av språk? Hvordan møter dere eventuelt dette?*
- *Hvordan arbeider dere for å være oppmerksomme på og inkludere barns kroppslige initiativ i samtaler i fellesskapet, slik som for eksempel i måltider og i lek?*

Morsmål

Informasjonsheftet *Barn i flerspråklige familier* tydeliggjør betydningen av å ta vare på og videreutvikle barnas morsmål. Foreldre er sentrale ressurser i dette arbeidet. Noen foreldre kan tenke at barnet bør snakke mest mulig norsk for å lære språket raskere, men disse foreldrene har ofte behov for informasjon om flerspråklig språkutvikling og morsmålets betydning for utvikling av andrespråket. Det er som regel til barnets beste at foreldrene bruker det språket de selv behersker best i samspill med barnet (Udir Språkveilederen, 2017).

- Morsmål er det språket man behersker best, identifiserer seg med, eller identifiseres med av andre.
- Det er barnets viktigste redskap for å «gripe verden», utvikle begreper og sette ord på ting, følelser, opplevelser og erfaringer.
- Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for videre språklig utvikling, og fungerer både som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser.
- På morsmålet kan barnet kommunisere på et nivå som samsvarer med barnets alder og kognitive utvikling.
- Morsmålet danner et viktig grunnlag for læring av andrespråket.
- Bruk og utvikling av morsmålet hemmer ikke utviklingen av norsk. Språkene står ikke i veien for hverandre, men støtter hverandre og bidrar til utvikling på begge språk.
- Det barnet lærer på morsmålet, kan overføres til norsk. Dersom morsmålsutviklingen stagnerer, kan dette forsinke utviklingen av andrespråket, og barnets sosiale og intellektuelle utvikling kan bli skadelidende.
- Det er derfor viktig å legge til rette for et språkmiljø som fremmer språklig mangfold, slik at alle barna får best mulig forutsetninger for å utvikle språkene sine.

Morsmålsutvikling i barnehagen

Barnehagen og hjemmet representerer to ulike språk- og læringsarenaer. Erfaringene barnet gjør seg hjemme, er ikke nødvendigvis de samme som i barnehagen – og omvendt. Derfor er det viktig at barnet også får støtte på morsmålet knyttet til det som skjer i barnehagen, særlig fordi barnet ikke alltid møter disse ordene og begrepene hjemme. På denne måten kan barnehagen bidra til å berike barnets tospråklighet.

Visuell støtte i form av bilder og tegn kan være til stor hjelp i startfasen av norsklæringen (se vedlegg om tegnstøtte til norsk). Sang, musikk og bevegelsesleker er naturlige deler av barnehagehverdagen og kan gi flerspråklige barn språklæring preget av mestringsglede. Barn som nylig har begynt å lære norsk, kan ha svært gode språkferdigheter på morsmålet. Det er derfor viktig å ikke undervurdere disse barna.

Det er store variasjoner i språkkunnskaper blant barn i barnehagen. Det er ikke tilstrekkelig å «bare gå i barnehagen», leke med andre barn eller samtale sporadisk. Forutsetningen for språklæring er et godt og bevisst språkmiljø. Språkarbeidet bør være systematisk, målrettet og preget av variasjon mellom spontane og planlagte læringsprosesser. Dette forutsetter kompetent personale, god pedagogtettethet og tilstrekkelig bemanning. Barnehagens oppgave er å møte språklig mangfold med en positiv holdning og arbeide for at alle barn utvikler nysgjerrighet og stolthet knyttet til ulike språk. Flerspråklighet er en ressurs for barnet, barnehagen og samfunnet (Gjervan, 2006).

Personalet kan støtte barns morsmålsutvikling ved å vise interesse og nysgjerrighet for ulike språk. En parallell læringsprosess der ord og begreper introduseres både på norsk og morsmål, kan styrke barnets samlede språkutvikling. Et eksempel kan være å velge ut noen nøkkelord på begge språk innenfor et tema barnehagen arbeider med. Foreldre kan være en viktig ressurs i dette arbeidet. Personalet kan også lære seg enkle ord og uttrykk på barnets morsmål, samt bruke sanger, rim, regler og eventyr på flere språk. Kunnskap om flerspråklig utvikling blant ansatte er avgjørende både for støtte til morsmålsutvikling og for læring av norsk.

Engelsk har også fått en tydeligere plass i barnehagen. Økt reising, engelskspråklige TV-programmer, YouTube, apper og spill har bidratt til økt bruk av engelsk blant barn i barnehagealder. Mange flerspråklige barn kan mye engelsk, noen ganger på bekostning av både morsmål og norsk. Det er også vanlig at barn bruker engelske ord og fraser når de snakker norsk og/eller morsmål. I enkelte kulturer har engelsk høy status, og det kan være stolthet knyttet til at barnet behersker engelsk.

Språkstøtte i CLASS

Temaene i språkstøttemensjonen i CLASS gjelder også for flerspråklige barn, men tilnærmingen må tilpasses. Barn som nylig har begynt å lære norsk, trenger ofte hyppige og korte dialoger fremfor lange samtaler. Likevel er det avgjørende at de får delta i dialog. I starten kan barnet være en ikke-verbal samtalepartner, før det gradvis blir mer verbalt aktivt. Det er derfor viktig å fortsette samtalen selv om barnet ikke gir verbale svar.

Åpne spørsmål kan i en tidlig fase erstattes av mer lukkede spørsmål, som ofte er enklere å svare på. Disse bør likevel være inviterende og inkluderende. Barnets ytringer bør repeteres eller i det minste

bekreftes, og utvidelser bør skje gradvis innenfor barnets nærmeste utviklingssone. Selv- og parallellsnakk er særlig viktig i starten, da samtidighet mellom ord og handling gir barnet støtte til å lære nye ord og begreper. I denne fasen bør man heller velge ut noen få grunnleggende begreper som repeteres ofte, fremfor å introdusere mange språklige nyanser samtidig.

Praktiske tiltak

Som en del av arbeidet med å styrke barnas språkutvikling på både morsmål og norsk, kan barnehagen iverksette ulike praktiske tiltak. Foreldre og flerspråklige ansatte kan være viktige ressurser. Språkveilederen (Udir, 2017) trekker blant annet fram følgende tiltak for å synliggjøre språklig mangfold:

- Barnas navn skrevet på flere skriftspråk på garderobeplassen
- Skilt i barnehagen på ulike skriftspråk, for eksempel avdelingsnavn og «velkommen»
- Ordlister på flere skriftspråk med sentrale hverdagsord
- «Ukas ord», der ett ord læres på flere språk ukentlig
- «Dagens bilde», der et bilde fra dagen kombineres med korte tekster på flere skriftspråk
- Sanger og fortellinger på ulike språk (for eksempel via morsmal.no)
- Lydbøker på flere språk (se NAFOs flerspråklige boktilbud)
- Rim og regler på ulike språk
- Utkledningstøy og leker som representerer mangfold
- Lek med dyrelyder på ulike språk
- Globus og kart plassert sentralt og brukt aktivt i samtaler

Synliggjøring av ulike språk

Barnehager som legger til rette for at barna får mulighet til å høre og kommunisere på flere språk, kan bidra til at barna utvikler interesse, nysgjerrighet og respekt for forskjellige språk. Språkene kan synliggjøres og høres, både muntlig, skriftlig, musikalsk og dramatisk. Å sammenligne og utforske ulike sider ved språk bidrar til at barna får utvidet sin språkforståelse. Denne forståelsen vil være viktig for videre språklæring.

Å la barna benytte sine ulike språk i barnehagen bidrar til å bekrefte ulike aspekt ved deres identitet. Alle barn må få muligheten til å definere seg selv, være stolte av sin bakgrunn, kommunisere og samhandle på de ulike språkene de kan.

Tips til aktivitet

Skriv ut og heng opp flerspråklige plakater i barnehagen. La plakatene inspirere dere til å bruke flere språk i barnehagen! Dere kan også lage navneskilt til barna på forskjellige språk med ulike skrifttegn. Dette kan gjøres sammen med barna, de ansatte og foreldrene.

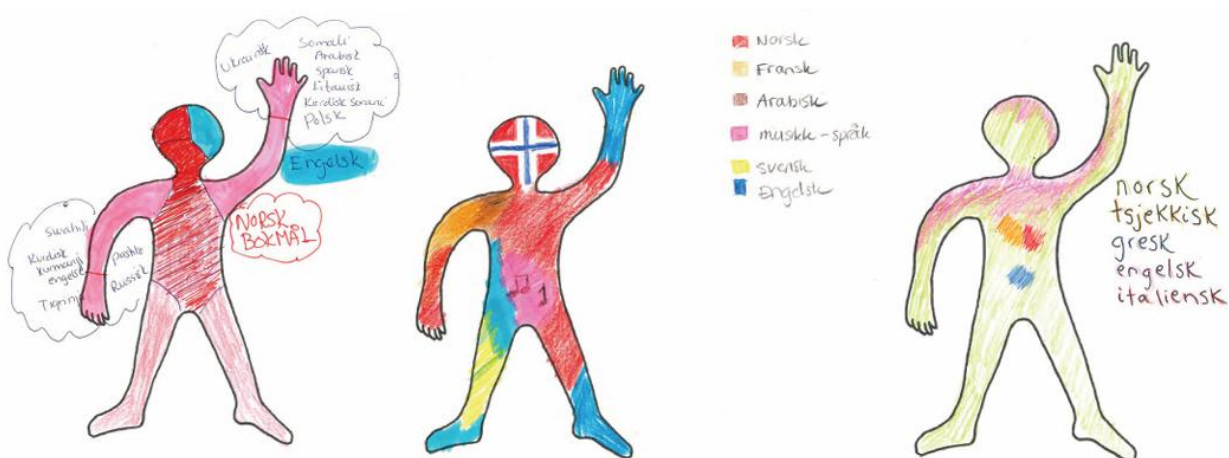
På morsmal.no finner du gratis plakater på flere språk

Språkportrett

Det kan være morsomt å finne ut av hvilke språk både barn og voksne i barnehagen kan og synliggjøre dem som en naturlig del av hverdagen: Å bruke flere språk i hverdagen kan bli en måte å skape et inkluderende fellesskap, med rom for forskjellighet. I en barnehage der barn ønsker å dele sine tanker og erfaringer, kan det bli mange spennende temaer å snakke sammen om. Både barn og voksne kan få kjennskap til noe de ikke visste om fra før. Et slikt miljø vil kunne innebære et mer mangfoldig leke- og læringsmiljø. Samtidig vil den enkeltes opplevelse av å være betydningsfull og å høre til i barnehagens fellesskap kunne styrkes.

Tips til aktivitet

Bli bedre kjent og få mer innsikt i språkene som finnes i barnehagen. Lag språkportrett sammen med barn, foreldre og ansatte. Ta kopi av malen og lag ditt eget språkportrett med farger og språk. Fortell hverandre hvilke fargevalg, plassering, symboler osv. som representerer egen oppfattelse av språklig repertoar. Denne aktiviteten kan åpne opp for gode samtaler om språk, og kan være med på å synliggjøre hvilke språklige ressurser som finnes i barnehagen.

Fargelegg språkportrettet som du vil!

Familien som ressurs

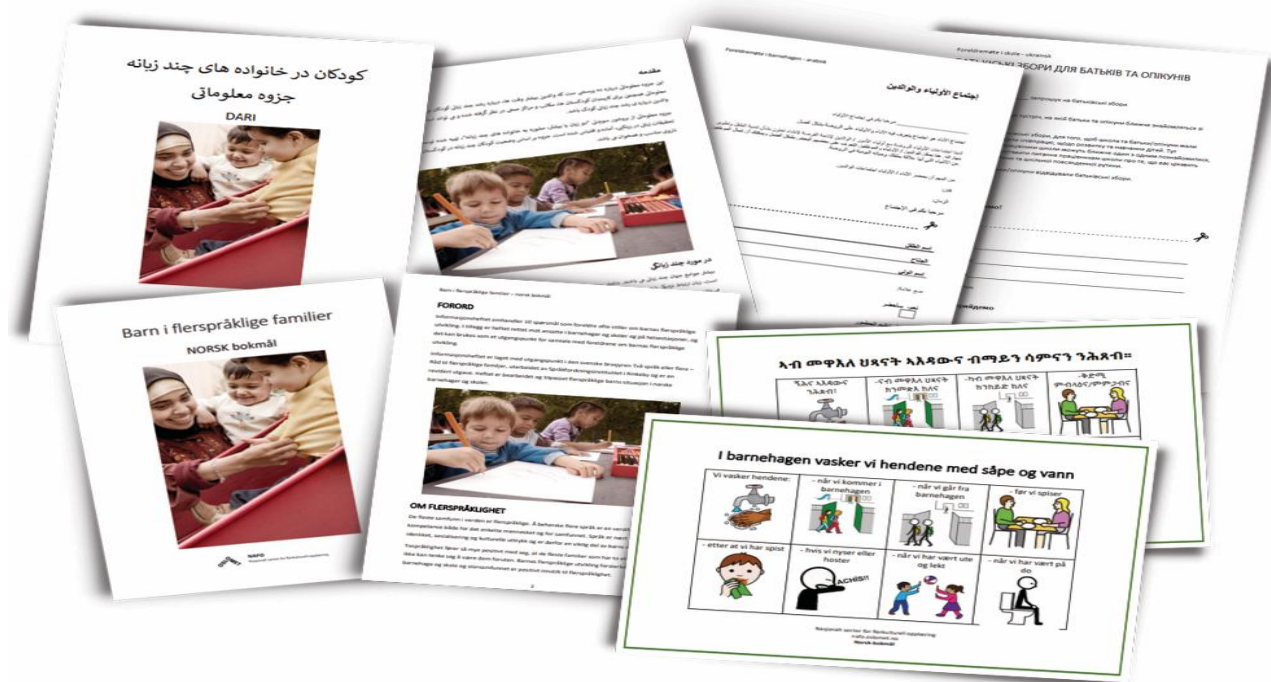
Familiene kan være en viktig ressurs i barnehagens arbeid med språk. For at familien skal være en ressurs for barnehagens språkarbeid, må barnehagen sørge for at de får mulighet til å delta og medvirke i barnehagens hverdag.

Familien kan hjelpe barnehagen med å bli kjent med ulike språk. Barnehagen kan for eksempel invitere dem inn i barnehagen for å synge, fortelle et eventyr eller bidra på andre måter. Familiene kan også oversette bøker, sanger, bildekort og lignende til sitt morsmål eller ta med noen konkreter fra sin kultur som barnehagen kan låne for å synliggjøre mangfold. Ved å involvere familiene og bruke deres språklige kompetanse kan også familiene bidra til et levende flerspråklig miljø i barnehagen.

Tips til aktivitet

Planlegg et foreldremøte, en familiekveld eller en familielunsj hvor dere skal fokusere på språklig mangfold. Hva skal innholdet være? Er det noen familier som bør få tilrettelagt informasjon på et annet språk enn norsk i din barnehage?

Se hva som finnes på morsmal.no.

Et utvalg av informasjonsmateriellet som ligger på morsmal.no

Språk i lek

Deltagelse i lek åpner for barnas fantasi, mestringsfølelse, glede og humor. Leken kan være en unik kilde til fellesskap og vennskap. Barna kan lære mye om seg selv og om det å være i verden når de er i lek. I barnehagen møtes barn med ulike språk og ulik kulturell tilhørighet, og det er viktig at personalet arbeider aktivt for å skape et inkluderende lekemiljø.

For barn som er i ferd med å lære norsk, kan morsmålet være det språket de uttrykker seg best på. Lek kan gi gode muligheter til å prøve ut nye ord og begreper på norsk. Er det flere barn eller ansatte som har felles morsmål, kan morsmålet også inngå i leken. I tillegg til verbalspråk kan kroppsspråk bidra positivt til kommunikasjonen mellom barna.

Tips til aktivitet

Lær dere hva noen konkrete heter på språk som barn eller voksne i barnehagen snakker. Lek Kims lek og bruk ordene dere har lært. La barna velge hvilke språk de vil benytte i leken. I Kims lek skal man se på ulike konkrete og huske så mange som mulig. Deretter dekker man til konkretene med for eksempel et teppe, og tar bort en eller flere gjenstander. Barna skal forsøke å se hvilke gjenstander som er tatt bort.

På morsmal.no finner du bildekort til ulike tema. Disse kan inspirere til lek!

Sanger på ulike språk

Ifølge Rammeplanen skal barna i barnehagene møte ulike språk gjennom rim, regler og sanger fra samtid og fortid. Å synge sanger, rim og regler på ulike språk kan bidra til utvikling av et allsidig språkmiljø.

En måte å utvikle sangtradisjonen i barnehagen på er å synge for eksempel bursdagssanger på ulike språk. Dette kan skape glede og engasjementet og bidra til at barna opplever tilhørighet i barnehagen. Ved å synge sanger på språk som snakkes i barnehagen, får alle barna muligheten til å bli kjent med hverandres språk.

Tips til aktivitet

Lag en flerspråklig spilleliste med hjelp fra barna og foreldrene. Hør sanger på forskjellige språk. Du finner også lister over sanger på flere språk på morsmal.no.

Du finner blant annet sangtekster og videofilmer på flere språk på morsmal.no

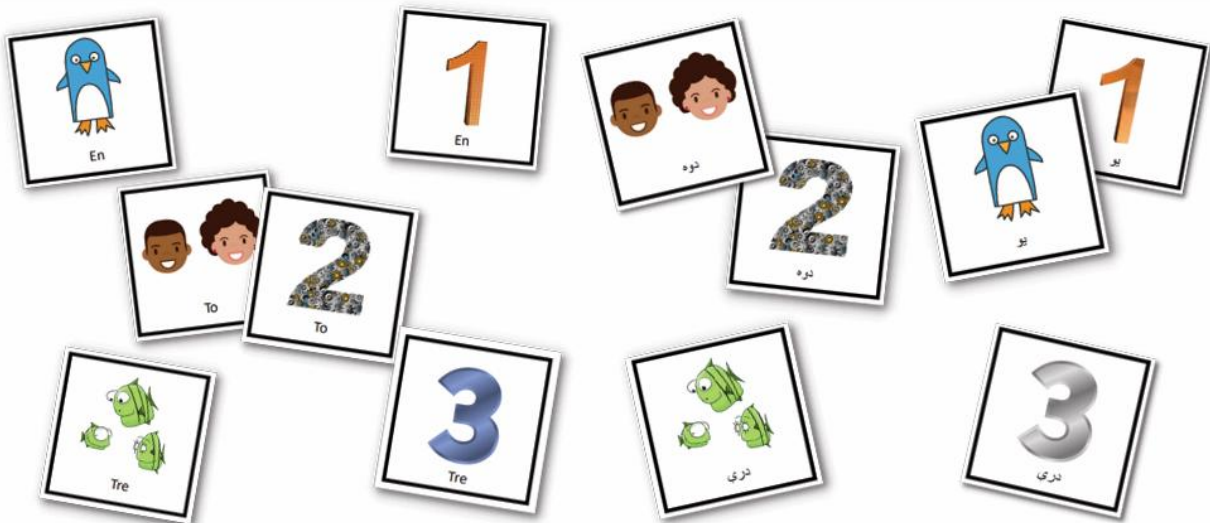
Tall på ulike språk

Barn i barnehagealder er gjerne opptatt av å telle. Mange er veldig stolte når de for eksempel kan telle på engelsk. Når barn eller voksne snakker flere språk, kan det å telle på disse språkene skape stor entusiasme i barnegruppa. Foreldre kan også inviteres til å delta i dette arbeidet.

Språk, følelser og identitet er nært knyttet sammen. Det innebærer at noen barn ikke umiddelbart er fortrolig med å snakke – eller telle – på morsmålet sitt i barnehagen. De kan være usikre på andre barns reaksjoner, for eksempel om det bidrar til å gi dem status blant de andre barna eller ikke. Derfor er det viktig for personalet å reflektere over hva de kan gjøre for å bidra til at barna får lyst til å dele det de kan med andre i barnehagen.

Tips til aktivitet

Tell på ulike språk - spør foreldrene om hjelp til å telle på ulike språk. Dere kan også spille memoryspill med tema "tall og mengde" sammen med barna og snakke om hva ulike tall heter på forskjellige språk.

Memoryspill fra morsmal.no

Bøker på ulike språk

Bøker og fortellinger på flere språk gir mange muligheter til å jobbe flerspråklig og kan være med på å inspirere til å skape et inkluderende lekemiljø i barnehagen. Når personalet er bevisst på at bøker og fortellinger er med på å gjenspeile mangfoldet i barnegruppen, kan det bidra til et anerkjennende og inkluderende lekemiljø.

Morsmål.no har utviklet en nettressurs med digitale fortellinger på ulike språk fra ulike deler av verden. Fortellingene er utskriftsvennlige og noen av fortellingene har tilhørende ressurser som for eksempel lydspor, filmer, frittstående illustrasjoner, bildekort og plansjer.

Ved å arbeide med en bok eller fortelling over tid får alle barna mulighet til å bli kjent med historien. Dersom barnet behersker et annet språk bedre enn norsk, kan det å høre fortellingen på morsmålet gjøre det enklere å forstå innholdet. Dette kan også gjøre at barna kan delta i samtaler og videre arbeid med fortellingen. Om fortellingene og bøkene i tillegg tar utgangspunkt i eller kommer fra ulike samfunn, kan de være med på å bekrefte et kulturelt mangfold som barn kan kjenne seg igjen i. Dette kan bidra til identitetsbekreftelse for noen og perspektivutvidelse for andre.

Tips til aktivitet

Skriv ut noen av fortellingene fra morsmål.no, stift dem sammen som en bok og plasser dem i garderoben. Familiene kan låne heftene med seg hjem og lese for barna sine på morsmål. Dere kan også låne bøker fra det flerspråklige bibliotek (DFB). Bruk flerspråklige ansatte, foreldrene eller andre ressurspersoner slik at flerspråklige bøker kan leses på ulike språk sammen med barna både i barnehagen og hjemme.

På morsmål.no finner du blant annet fortellingen om "Skinsvotten" med tilhørende ressurser.

Forskning viser at barnehageansatte inngår i færre samtaler med flerspråklige barn, til tross for at de flerspråklige barna ofte har størst behov for språklig støtte (Palludan, 2008). Tretrinnsstrategien nedenfor viser hvordan personalet kan fange opp, bekrefte og utvide barns ytringer – også når barnet foreløpig snakker lite norsk. Når barnet ikke uttrykker seg verbalt eller forståelig, må personalet være særlig sensitive for å oppfatte barnets signaler.

STRATEGI FOR Å INVITERE BARN TIL DIALOG

1. FANG OPP!

Fang opp barnets signaler ved å observere barnets kroppsspråk, hva barnet gjør, peker på eller vender blikket mot.

Eksempel: Voksen legger merke til et barn som ser på at andre barn bygger togbane.

2. BEKREFT!

Bekreft at du har fanget opp barnets signaler ved å kommentere eller beskrive hva barnet gjør. Vent på respons. Responsen trenger ikke være verbal. Følg barnets blikk og non-verbale signaler.

Eksempel: Voksen setter ord på hva barnet gjør: «Du står og ser på togbanen». Barnet svarer ved å nikke.

3. UTVID!

Repeter det barnet sa eller sett ord på det barnet gjør. Legg til/utvid med litt mer informasjon eller et nytt ord.

Eksempel: «Du liker tog. De bygger en laaang togbane» (viser med hendene).

En voksen sitter på bilteppet sammen med Antoni og to jenter.

Den voksne sier til Antoni: **Se her! Vil du også ha en bil?** Antoni nikker.

Vil du ha den røde bilen eller den gule lastebilen?

Hun holder fram en bil i hver hånd. Antoni strekker seg etter den røde bilen.

Voksen: **Du vil ha den røde bilen? Den tror jeg kan kjøre fort. Vær så god!**

De to jentene har hver sin bil som de kjører rundt med på teppet. Den voksne ser på jentene, peker og sier:

Jeg ser at jentene kjører bilene på besøk til hverandre.

Hun henvender seg til Antoni: **Skal vi også kjøre på besøk?** Den voksne setter den gule lastebilen ned på teppet.

Antoni: **Ja!**

Han smiler og setter sin bil på teppet.

Voksen: **Hvor har du lyst til å kjøre med bilen din?**

Hun holder hendene "spørrende" ut. Antoni peker på huset til den ene jenta, og kjører i vei.

Voksen: **Nå er jeg spent på om det er noen hjemme der...?**

En av jentene plukker opp hintet, og kjører hjem til huset. Antoni og jenta møtes utenfor huset og lar bilene "hilse" på hverandre.

I praksisfortellingen under kan man prøve å se om den ansatte er innom alle de fem områdene i språkstøtte. Legg merke til at i løpet av denne lange «dialogen» sier barnet kun ett ord.

Foreslåtte ressurser:

- Sarpedia- ressurser ansatte oppvekst; Flerspråklige fortellinger, tips fra NAFO konferansen.
- Språkveilederen fra Udir, 2017
- Trygg før 3
- Udir kompetansepakke- “flerspråklig barnehagemiljø”
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring nafo.oslomet.no
- Flerspråklige ressurser for barnehage og skole morsmal.no

NAFO - Nasjonalt senter
for flerkulturell opplæring

nafo_oslomet

nafo@oslomet.no

4. Samarbeidsparter

Foreldre

For å sikre god språkutvikling for alle barn er et nært og tillitsfullt samarbeid mellom foreldre og barnehage avgjørende. Det er viktig å legge til rette for god dialog, slik at foreldrene får anledning til å informere barnehagen om hvordan barnet bruker språkene sine hjemme.

Familiens samværsformer og aktiviteter har betydning for barnas språkutvikling. Denne kunnskapen er verdifull for barnehagen og kan bidra til å tilrettelegge for best mulig støtte av barnets språklige utvikling.

Barnehagen skal gi foreldrene innsikt i det språkstimulerende arbeidet som foregår i barnehagehverdagen. På denne måten kan foreldrene få inspirasjon og konkrete ideer til hvordan de kan bruke språk aktivt sammen med barna hjemme, og invitere til språklige aktiviteter i dagliglivet.

I forbindelse med forskningsprosjektet *Trygg før 3* ble det utarbeidet et foreldrehefte om **kommunikasjon, språk og tekst**. Hftet inneholder konkrete tips til hvordan foreldre kan støtte barnets språkutvikling i hverdagen. Også enkelte av tiltaksplakatene kan være relevante for foreldre, for eksempel plakaten om boklesing.

For å kunne legge til rette for best mulig språkutvikling i barnehagen er det viktig å gjøre seg kjent med de flerspråklige barnas språkutvikling på morsmålet. Foreldrene kan gi verdifull informasjon om barnets tidlige språkutvikling på morsmålet. En god utvikling av morsmålet kan ha positiv innvirkning på tilegnelsen av norsk (Språkveilederen, 2017, s. 24).

Utdanningsdirektoratet (UDIR) har utviklet **Samtaleguide om barnets morsmål**, som er et verktøy for å innhente kunnskap om flerspråklige barns språkutvikling. Pedagogen kan bruke denne når språkutviklingen ikke forløper som forventet. Guiden er ment som støtte til en strukturert foreldresamtale og har to hovedtemaer:

- hvordan barnehagen best mulig kan støtte og inspirere barnet til å være språklig aktivt
- vurdering av barnets samlede språkkompetanse og språkutvikling

I mange tilfeller vil det være hensiktsmessig å benytte tolk i slike samtaler.

Helsestasjon

Helsestasjonen følger barnet og deres familie fra fødsel til skolealder. En av helsestasjonens kjerneoppgaver er å følge opp barnets psykiske og fysiske utvikling. Barnets språkutvikling er en del av det. Helsestasjonens leger observerer barnets språk gjennom alle konsultasjoner, og kan derfor ha viktig informasjon om barnets språkutvikling.

I Sarpsborg bruker helsestasjonene kartleggingsverktøyet SPRÅK 4 ved 4-årskontrollen. I tillegg er foreldrenes vurdering av barnets språk av vesentlig betydning.

På 4 års konsultasjon testes hørsel med audiometri. Ved behov kan helsestasjonen teste hørsel fram til skolestart. Hørselsundersøkelse av barn under 4 år er fastlegges oppgave.

Når barn har utfordringer knyttet til språkutvikling, kan et tverrfaglig samarbeid mellom barnehage og helsestasjon være nødvendig. Dersom helsesykepleier får mistanke om forsinket språkutvikling tas det kontakt med barnehagen. Dersom barnehagen undrer seg over et barns språkutvikling, kan de ta kontakt med barnets helsestasjon. Foreldresamtykke må foreligge før barnehage og helsestasjon kan utveksle informasjon om enkeltbarns språkutvikling.

Overgang mellom barnehage, skole og SFO

I henhold til barnehageloven § 2 a har barnehagen plikt til å samarbeide med skolen om overgangen fra barnehage til skole. Rammepåplanen gir føringer for samarbeid mellom barnehage, foreldre og skole for å sikre en trygg og god overgang for barnet. I Sarpsborg kommune foreligger det gode og tydelige rutiner for overgangen mellom barnehage og skole. Disse skal sikre nødvendig utveksling av relevant kunnskap og informasjon som grunnlag for samarbeid om tilbudet til de eldste barna i barnehagen. Dette kan blant annet omfatte informasjon om barnets språkutvikling og eventuelle gjennomførte språktiltak. Overføringsskjema sendes fra barnehage til skole, og barnehagen skal ha foreldrenes samtykke før opplysninger om enkeltbarn deles.

Et godt samarbeid mellom barnehage og skole er avgjørende for å gjøre overgangen til skole så trygg og forutsigbar som mulig for barnet. Barnehagen legger til rette for at barna får en god og verdig avslutning på barnehagetiden, mens skolen tilrettelegger for en best mulig skolestart. Både barn og foreldre skal oppleve helhet og sammenheng mellom barnehage og skole.

Våren før skolestart inviterer skolene de eldste barnehagebarna til besøk. Mange barnehager følger barna til disse skolebesøkene. Besøkene bidrar til å gjøre barna tryggere i møte med skolen og gir forutsigbarhet knyttet til hva som venter dem ved skolestart i august. Dette gir også gode muligheter for utvidede samtaler med barna, der nye ord og begreper kan få innhold og mening. For eksempel kan begreper som friminutt introduseres og forklares i en konkret sammenheng.

De fleste barnehager organiserer en skolegruppe for de eldste barna det siste året før skolestart. I Sarpsborg gjennomføres kartlegging av begrepsforståelse for alle flerspråklige barn. Denne kartleggingen kan med fordel også gjennomføres for alle skolestartere, for å gi personalet bedre oversikt over barnas ord- og begrepsforråd. Slik kan innholdet i skolegruppetilbudet planlegges mer målrettet og på et nivå som er tilpasset barnegruppen. Det er viktig at innholdet i skolegruppen er fleksibelt, og at planene justeres årlig i tråd med kartleggingsresultater og den aktuelle barnegruppen.

For skolestarterne i barnehagen er arbeid med fonologisk bevissthet av stor betydning i forberedelsen til skriftspråket. Fonologisk bevissthet omtales ofte som bevissthet om språkets form, det vil si kunnskap om språkets struktur snarere enn innhold og mening. Å utvikle fonologisk bevissthet innebærer at barnet lærer å rime, klappe stavelser og etter hvert lytte ut enkeltlyder i ord. Dette kan for eksempel være å høre hvilken lyd et ord starter med, som at Anders begynner med lyden /a/, eller at katt starter med lyden /k/. Videre lærer barnet gradvis å utelate og bytte ut lyder, for eksempel at ordet hus blir til mus når lyden /h/ byttes ut med /m/.

Forskning, blant annet ved Carroll og kolleger (2003), viser at fonologisk bevissthet utvikles gradvis gjennom barndommen. Barnet utvikler først bevissthet om større språklige enheter som rim og stavelser, før det etter hvert får økt innsikt i og kontroll over mindre enheter som enkeltlyder.

Forskning viser også at fonologisk bevissthet har nær sammenheng med utvikling av leseferdigheter. Når vi snakker om sammenhengen mellom fonologisk bevissthet og lesing, siktes det til den tekniske siden av lesingen – evnen til å forstå og avkode sammenhengen mellom lyd og bokstav. Dette er grunnlaget for den første leseopplæringen, og en forutsetning for senere å kunne lese med forståelse. En rekke studier viser god effekt av systematisk arbeid med fonologisk bevissthet. Arbeid med rim, regler og lytting etter lyder har ikke bare positiv effekt på den fonologiske utviklingen, men også overføringsverdi til utvikling av leseferdigheter. Slike aktiviteter trenger ikke være tidkrevende; økter på 10–15 minutter, to til tre ganger i uken, kan gi god effekt.

I permen ***Språksprell – metodiske språkleker for 4–6-åringer*** presenteres en rekke språkleker som har som mål å utvikle barnas fonologiske bevissthet. Opplegget er delt inn i fire hovedområder som er sentrale i denne sammenhengen: oppmerksomhet mot lyd, rim og regler, stavelsesdeling og forlydsanalyse. Innen hvert område finnes sju ulike leker. Lekene er utviklet med fire- og femåringer som målgruppe, men kan også brukes med andre barnegrupper som har behov for denne typen språkstimulering. Konkretisering og visualisering er vektlagt for å sikre god tilpasning til målgruppen. Lekene er organisert som felles- og koraktiviteter, noe som bidrar til mestring og trygghet for alle barna. Opplegget krever verken spesielle forkunnskaper eller omfattende forberedelser hos den voksne, og kan gjennomføres med barnegrupper på inntil ti barn uten behov for ekstra personalressurser.

TRAS – Tidlig registrering av språkutvikling – er et pedagogisk kartleggingsverktøy for observasjon av språkutviklingen hos barn i alderen 2–5 år. Observasjonsmaterialet består av et skjema der åtte områder som er sentrale for språkutvikling, observeres. Disse områdene er samspill, kommunikasjon, oppmerksomhet, språkforståelse, språklig bevissthet og språklig produksjon knyttet til lyd-, ord- og setningsnivå. TRAS bidrar også til kompetanseutvikling hos barnehageansatte ved å øke bevisstheten rundt hvilke arbeidsmåter, forklaringer og utfordringer som kan påvirke barns språklige utvikling.

Verktøyet gir et godt grunnlag for språkstimulering og tiltakstenkning, og bygger på forskning som dokumenterer språkets betydning for barnets helhetlige utvikling. Målsettingen med TRAS er å understreke betydningen av tidlig innsats, øke kunnskapen om barns språkutvikling og bidra til at barn med forsinket språkutvikling får riktig støtte til rett tid. Målsettingene er i samsvar med føringene i rammeplanen for barnehagen og i flere stortingsmeldinger.

I tilknytning til TRAS-skjemaet finnes det flere tiltaksbøker med forslag til språklige aktiviteter innenfor de ulike språkområdene. Disse kan også gi nyttige ideer til arbeid i skolegruppene. For eksempel vil tiltak rettet mot språklig bevissthet og oppmerksomhet være særlig relevante for barn det siste året før skolestart. Tiltak til TRAS og SOL-boka er eksempler på anbefalte tiltaksbøker.

Eksekutive funksjoner ved skolestart

Eksekutive funksjoner viser til et sett av kognitive prosesser som gjør det mulig for barnet å regulere tanker, følelser og handlinger. Disse funksjonene inkluderer blant annet oppmerksomhetskontroll, evnen til å hemme impulser og kognitiv fleksibilitet.

Ved skolestart er utviklingen av disse ferdighetene særlig viktig, da de danner grunnlaget for læring, sosial deltakelse og tilpasning til skolens læringssituasjoner. Barns tidlige språkutvikling henger tett sammen med utviklingen av eksekutive funksjoner. Språket fungerer som et redskap for tenkning og selvregulering. Dette blir spesielt tydelig i overgangen fra barnehage til skole, hvor kravene til selvstendighet og struktur øker.

Eksekutive funksjoner utvikles ikke isolert, men i samspill med omgivelsene. Et trygt og stimulerende læringsmiljø, tydelige rutiner og støttende voksne bidrar til å styrke barnets evne til selvregulering. Dette innebærer at lærere og foresatte har en viktig rolle i å legge til rette for aktiviteter som utfordrer og utvikler barnets planlegging, problemløsning og oppmerksomhetskontroll. Eksekutive funksjoner er avgjørende ved skolestart, og de har stor betydning for barnets videre læring og utvikling. Språk, samspill og struktur er sentrale faktorer i arbeidet med å støtte disse ferdighetene (Frost & Pøhler, 2025).

Aktiviteter som styrker barns eksekutive ferdigheter og sosiale ferdigheter er f.eks:

- Regelleker (f.eks. rødt/grønt lys, hauk og due etc.)
- Start og stopp leker (f.eks. danseleken)
- Hinderløyper
- Turtakingsspill (villkatten, stigespill etc.)
- Memory
- Samlinger med refleksjon (følelser, vennskap, konflikter, hvordan hjelpe hverandre etc.)

Grenseobjekter

Begrepet grenseobjekter viser til gjenstander, aktiviteter eller erfaringer som har en felles betydning på tvers av ulike arenaer, som barnehage og skole. Grenseobjekter kan bidra til kontinuitet i overgangen ved å skape gjenkjennelse og trygghet for barnet. Eksempler kan være bøker, sanger, leker, arbeidsmåter eller overgangsaktiviteter som barnet kjenner igjen fra barnehagen. Når slike elementer tas i bruk også i skolen, kan de gjøre overgangen mindre krevende og støtte barnets opplevelse av sammenheng mellom de to læringsarenaene (Akkerman & Bakker, 2011)

I Sarpsborg kommune er det valgt følgende grenseobjekter som skal brukes med skolestartere i barnehagen, SFO og 1.trinnselever: God morgen alle sammen (sang), Bukkene bruse begynner på skolen (bok), geitekillingen som kunne telle til ti (bok), villkatten (spill) og rødt/grønt lys (regellek)

Referanser og lenker

La Paro, K.M., Hamre, B.K. & Pianta, R.C. (2012). *Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Manual, Toddler*. Baltimore: Brookes Publishing Co.

Lesesenteret, Universitetet i Stavanger [Språkarbeid](#) | [Språkløyper](#) ([uis.no](#))

NAFO [Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring \(oslomet.no\)](#) (Språklig mangfold – en berikelse for alle barn i barnehagen) Tema morsmål

Palludan, C. (2008). *Børnehaven gjør en forskel*.

Pianta, R.C., La Paro, K.M., & Hamre, B.K. (2008). *Classroom assessment scoring system (CLASS)*.

Frost, J., & Pøhler, L. (2025). *Bokstavelig talt: En god skolestart!* Info Vest Forlag.

RBUP, Kvalitetsarbeid i barnehagen: Plakater om språkstøtte.

Skrivesenteret, NTNU [Språkopplæring i barnehage](#) | [NTNU Skrivesenteret](#)

Trygg før 3 [Foreldrehefte 6 Kommunikasjon, språk og tekst](#)

UDIR [Lov om barnehager \(barnehageloven\)](#)

UDIR [Påstander i Ståstedsanalysen for barnehager \(bokmål\)](#) | [udir.no](#)

UDIR [Rammeplan for barnehagen](#) | [udir.no](#)

UDIR [Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat](#) | [udir.no](#)

UDIR [Vurdering av språkmiljøet](#) | [udir.no](#)

Caroll, J.M. Snowling, M.J., Stevenson, J og Hulme, C. (2003). *The development of phonological awareness in preschool children*

Utdanningsforskning.no

Melby-Lervåg, M. (05.04.16) *Dysleksi og fonologisk bevissthet i barnehagen. Hva, hvorfor, hvordan og hvem.*

Valvatne, H. og Sandvik, M. (2007). *"Barn, språk og kultur: språkutvikling fram til sjuårsalderen"*.

Engen, T.O og Kulbrandstad, L.A (2004). *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning*

Cummins, J. (1984). *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*.

Bråthen, B. (2012). *Språkkista*.

Gjervan, M. (2006). *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*.

Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81(2), 132–169

Barnehageforum.no; Elsbak, L.L. og Valle, A.M, 30.10.2006

Illustrasjoner hentet fra <https://openclipart.org/>

VI JOBBER MED:

Språkstøtte

Hva er språkstøtte?

- ansatte støtter barns språkutvikling
- barn lærer språk best når de både lytter til andre og selv støttes i å bruke språket

Hvorfor er det viktig å støtte barnets språkutvikling?

- språk er viktig for sosial og emosjonell kompetanse
- språk og lekekompetanse henger sammen
- språk er viktig for senere å lykkes på skolen og i livet
- god språkutvikling styrker også annen utvikling

Hvordan gi god språkstøtte:

HYPPIGE SAMTALER

- ha hyppige samtaler sammen med barna
- tilpass svar til det barnet sier eller gjør
- legg til rette for samtaler mellom barna

ÅPNE SPØRSMÅL

- still åpne spørsmål til barnet («fortell meg om...» eller «hva gjorde du i utetiden...»)

GJENTAGELSER OG UTVIDELSE

- gjenta ord og setninger barna sier
- utdyp og forklar begrepene slik at barnas ordforståelse utvides

SELV- OG PARALLELLSNAKK

- beskriv barnets handlinger, lek og følelser mens det skjer (parallellsnakk)
- beskriv egne handlinger og følelser mens det skjer (selvsnakk)

RIKT SPRÅK

- bruk gjerne forskjellige ord på samme ting
- snakk i hele setninger
- knytt nye ord til ord barnet kjenner fra før

Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Platts, La Paro & Harris 2008

Regionenter for barn og unges psykiske helse - Det er bar

STORBARNSAVDELING

SPRÅKSTØTTE VED BOKLESING

Materiell: Ha et variert utvalg av bøker: pekebøker, bildebøker, fortsettelsesbøker, tradisjonell barnelitteratur, helt nye bøker, flerspråklige bøker. La bøkene stå lett tilgjengelig for barna

Hyppige samtaler	Snakk med barna i forkant om hva boka kan handle om. Stopp opp å still spørsmål underveis. La barna komme med innspill, spørsmål og kommentarer mens du leser.
Åpne spørsmål	Hva tror dere denne boken handler om? Hva kommer til å skje nå mon tro? Hvorfor tror dere det gikk sånn? Hva synes dere om denne boken?
Repeter og utvid	Barn: Bil! (peker på bilde av bil i boken) Voksen: Ja, hun satte seg i bilen, Det var en stor, rød lastebil. Barn: hun gråter. Voksen: Hun ble lei seg. Hun ble lei seg, fordi hun hadde kranglet med bestevennen sin
Selv- og parallellsnakk	Nå åpner jeg boken. Jeg ser på ansiktene dere at dere er veldig spente! Per sitter på knærne og Siri sitter på rompa. Nå begynner jeg å lese...
Rikt og nyansert språk	Bok, historie, fortelling, eventyr, bilde, tekst, opp, ned, side, forside, bakside, kapittel, overskrift, bla, lese, skrive, lytte, spennende, morsom, skummel, kjedelig, trist, forfatter, illustratør.

Oppfordring:

Les for barna hver dag!

SPRÅKSTØTTE VED MÅLTID

Materiell: Mat, matboks, vannflasker, glass, kopper, tallerken, bord, stoler, e.l.

Hyppige samtaler	Prøv å skape en god dialog mellom deg og barna og de barna som sitter ved ditt bord. Sørg for at alle barna deltar, på sine premisser. Hjelp de barna som trenger ekstra støtte i dialogen.
Åpne spørsmål	Hva tror dere vi får å spise i dag? Hvorfor er vi så sultne i dag, mon tro...? Hva har du i matboksen? Hvilken middag liker dere best?
Repeter og utvid	Barn: Mat!! Voksen: Du er kjempesulten! Nå skal vi spise tomatsuppe med egg. Barn: Jeg har ost på. Voksen: Ja, du har gulost på din brødiskive. Hva har du på den andre skiva?
Selv- og parallellsnakk	Jeg sender deg brunosten, jeg. Jeg skjenker melk i glasset ditt, men ikke helt fullt, da. Du klarer å åpne matboksen helt selv ser jeg. Det er veldig koselig å prate og spise sammen med dere.
Rikt og nyansert språk	Mat, matboks, spise, sulten, mett, mellomleggspapir, brødiskive, pålegg, gulost, brunost, syltetøy, leverpostei, kylling postei, salami, kopp, glass, flaske, tallerken, skål, kniv, gaffel, skje, suppe, bord, stol, tripp-trapp-stol, benk, piknik, godt, vondt, søtt, salt, surt, bittert, umami.

Oppfordring:

Gjør måltidet til en hyggelig språkstund!

SPRÅKSTØTTE I GARDEROBEN

Materiell: Et avgrenset område for av og påkledning, en gruppe barn, klær.

Hyppige samtaler	Snakk om det som skjer i garderoben. Prat med barna mens de kler på seg. Spør gjerne barna om hva de vil gjøre når de kommer ut. Når barna kommer inn, spør hva de har gjort ute.
Åpne spørsmål	Hvilke klær skal du ha på deg? Hva tror du er lurt å ha på deg i dag? Hvordan er været i dag? Hva har du lys til å leke ute i dag?
Repeteer og utvid	Barn: Hjelp! Voksen: Trenger du hjelp med votten? Åh, den var litt trang å få på. Barn: Jeg er kald! Voksen: Jeg skjønner godt at du er kald. Det var kuldegrader i dag.
Selv- og parallellsnakk	Jeg tar ned lua di. Den ligger så høyt oppe. Jeg sitter her, så kan dere si ifra når dere trenger hjelp. Jeg ser at du klarer å ta på buksa helt selv. Du er jo helt ferdig påkledd, og står klar ved døra.
Rikt og nyansert språk	Klær, jakke, bukse, regntøy, sydvest, lue, solhatt, votter vanter, hansker, sko, støvler, sandaler, av, på, kle på seg, kle av seg, varmt, kaldt, vått, regn, sol, strikk, knapp, glidelås, hempe, knagg, hylle kurv.

Oppfordring:

Sett ord på alt barna gjør!

SPRÅKSTØTTE VED BLEIESKIFT

Materiell: Bad, stellebord, bleie, klut o.l

Hyppige samtaler	Gjør bleieskift til en hyggelig stund for deg og barnet. Det gir et godt utgangspunkt for dialog og samspill dere imellom. Ta med noe konkret eller et bilde som støtte til samtalen. Tenk turtaking, holde øyekontakt og følg barnets signaler. Vær tålmodig og gi tid til respons, Snakk med barnet selv om du ikke får så mange verbale svar.
Åpne spørsmål	Hva er det du har med deg for noen rart i dag? Hva ser du på bildet? Hvilken regle har du lyst til at vi tar i dag? Jeg lurer på om du vil synge for meg i dag også...?
Repeteer og utvid	Barn: Åh! (peker på kluten) Voksen: Ja, det er kluten din. Nå skal vi vaske deg. Barn: Bleie, æsj! Voksen: Har bæsja i bleia? Da må du få en ny bleie!
Selv- og parallellsnakk	Jeg ser du har bæsja. Det tar jeg bort. Jeg tar av bleia, og kaster den i søpla. Du tar av bleia helt selv du! Nå ser jeg du smiler og er veldig fornøyd med tørr bleie.
Rikt og nyansert språk	Bleie, av, på, vaske, tørke, våt, tørr, tiss, bæsje, promp, foran, bak, kaste, søppel, rompa, tissen, arm, bein, mage, rygg, ho, kropp.

Oppfordring:

Benytt den lille en-til-en stunden til å samtale med barnet!

SPRÅKSTØTTE I KONSTRUKSJONSLEK

Materiell: Duplo, lego, kapla-klosser, treklosser magnetklosser, plus-plus klosser.

Hyppige samtaler	Skap et trygt miljø for gode samtaler mellom deg og barna, og også barna imellom. Bruk gjerne et mindre rom eller skjermet krok. Prøv å få fram- og tilbakeutvekslinger i dialog mellom deg og barna.
Åpne spørsmål	Hva skal vi gjøre med klossene i dag? Hva har du lyst til å bygge? Hva vil du bruke den lange klossen til? Hvem bor i ditt legohus? Hvordan er huset ditt hjemme? Hvordan kan vi bygge tårnet enda høyere?
Repeter og utvid	Barn: Kloss. Voksen: Du vil ha en kloss. Vil du ha stor eller liten kloss? Barn: Jeg skal bygge høyt! Voksen: Du kan bygge kjempehøyt! Mange etasjer.
Selv- og parallellsnakk	Nå bygger jeg litt bortover her. Du bygger bortover den andre veien, og du bygger mye lengere vei enn meg! Du bruker de lange klossene til tak på huset ditt. Det var lurt!
Rikt og nyansert språk	Bygge, rase, kloss, stor, liten, lang, kort, høyde, lengde, passer, passer ikke, hus, bygning, borg, vei, bane, tunell, konstruksjon, sterk, svak, forsterke, forlenge.

Oppfordring:

Gi barna kontinuerlig respons på alle henvendelser!

SPRÅKSTØTTE I BUTIKKLEK

Materiell: Bruk det dere har tilgjengelig, f.eks. tomme kartonger, esker o.l. eller div. naturmaterialer, sandkaker. Betale med lekepenger, bankkort, steiner, blader e.l.

Hyppige samtaler	Snakk med barna om hva butikken selger i dag. Er det klær, mat eller sportsutstyr? Åpningstid? Hvordan kan man betale for varene? Får kunden kvittering? Følg barnas initiativ.
Åpne spørsmål	Hvor skal vi finne varer til butikken? Hvordan kan vi lage det vi trenger for å åpne butikken? Hva skjer dersom kunden ikke har penger? Hvordan kan andre vite at butikken er åpen?
Repeter og utvid	Barn: Her er 2. Voksen: Ja, der har du 2 kroner. Ett eple koster 2 kroner i dag. Vær så god. Barn: Er jakka borte? Voksen: Ja, nå solgte vi den gule regnjakka til Karl.
Selv- og parallellsnakk	Jeg lager en sandkake. Jeg fyller bøtta med sand og litt vann og rører med spaden. Så putter jeg den i ovnen til steking. Nå ser jeg at dere har mye å gjøre i butikken. Dere selger mange klær, får penger av kundene og legger pengene i kassa.
Rikt og nyansert Språk	Butikk, selge, kjøpe, betale, penger, kort, kvittering, kasseapparat, jobbe, butikkansatt, kunde, åpningstid, tilbudsvarer, utstilling, disk, varer, mye, lite, billig, dyrt.

Oppfordring:

La barna få utvikle språket gjennom kreativ lek!

Anbefalte språkkartleggingsverktøy for Sarpsborgbarnehagene

Tittel	Beskrivelse	Alder	Lenke
Alle med	Observasjon i daglige aktiviteter av seks ulike utviklingsområder. Ett av områdene er språk . Håndbok. 2006.	1 - 6 år	Info Vest Forlag
TRAS	Observasjon av barns språk i daglig samspill. Brukes til å vurdere om barn følger aldersadekvat språkutvikling over tid. Gir et helhetlig bilde av barns språk . Finnes egen observasjonssirkel for flerspråklige barn. Håndbok og tiltakshefte. Revidert i 2011.	2 - 5 år	Info Vest Forlag
Begrepsforståelse	Screeningmateriell som kartlegger begrepsforståelse innen 12 sentrale kategorier. Disse bygger på Magne Nyborgs begrepsteori. Kan gjennomføres i liten gruppe. Bok med begrepsaktiviteter. 2016.	Siste året før skolestart	Info Vest Forlag
Artikulasjonsprøven		4-6	
Samtaleguide om barnets morsmål	Spørreskjema til bruk i foreldresamtale for å kartlegge barnets ferdigheter på morsmål . Samtaleguiden kan brukes når pedagogen ser at et flerspråklig barns språkutvikling ikke er helt som forventet, og har behov for mer kunnskap om barnets morsmålsutvikling. 2016.	1 - 6	UDIR

Aktuelle tilleggsverktøy

Tittel	Beskrivelse	Alder	Lenke
MIO	Matematikken - Individet – Omgivelsene. Et observasjonsmaterieell for å observere matematikkutvikling hos barn. Egen håndbok. <u>Nettressurs</u> . 2017.	2 – 5 år	Info Vest Forlag
Tjue spørsmål om språkferdigheter	Screeningverktøy til å måle barns språkferdigheter . Barnehagelærer besvarer 20 spørsmål på en skala fra 1 til 5. 2019. Språk 5-6	5 – 6 år	Statped
Språksnakk	TRIBUS Språksnakk består av 12 puslespillbrikker som legges sammen til et myldrebilde, samt 59 bildekort. Målet med materialet er å legge til rette for en kommunikasjonssituasjon som gir mulighet til å vurdere barnets talespråk . 2021.	4 – 4.11 år	TRIBUS

MÅL- OG TILTAKSPLAN

For: _____ Født: _____

Vurdering Observasjon og kartlegging. Oppsummering av resultat - barnets sterke og svake sider.	
Mål Hva ønsker man å oppnå i perioden planen gjelder for?	
Tiltak Hvilke tiltak er aktuelle? Når skal tiltakene gjennomføres? Hvem har ansvaret? Er det noe foreldrene kan gjøre hjemme?	

Evaluering Når skal planen evalueres? Hvordan har tiltakene fungert? Er målet nådd?	
Videre oppfølging Er videre oppfølging internt i barnehagen tilstrekkelig? Er det behov for å koble inn eksterne instanser?	

Dato for når planen er gjennomgått med foreldrene _____